

UTKANTEN AV EN

BOPLATS I BRILLINGE

Arkeologisk undersökning av del av L1941:4420, boplatsoområde,
inom fastigheten Brillinge 4:4, Uppsala kommun, Uppsala län.

AMANDA JÖNSSON

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3294

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Daniel Matsenius tar prov för makrofossilanalys i ett stolphål.
I bakgrunden Gränbystadens köpcentrum.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2021

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

UTKANTEN AV EN

BOPLATS I BRILLINGE

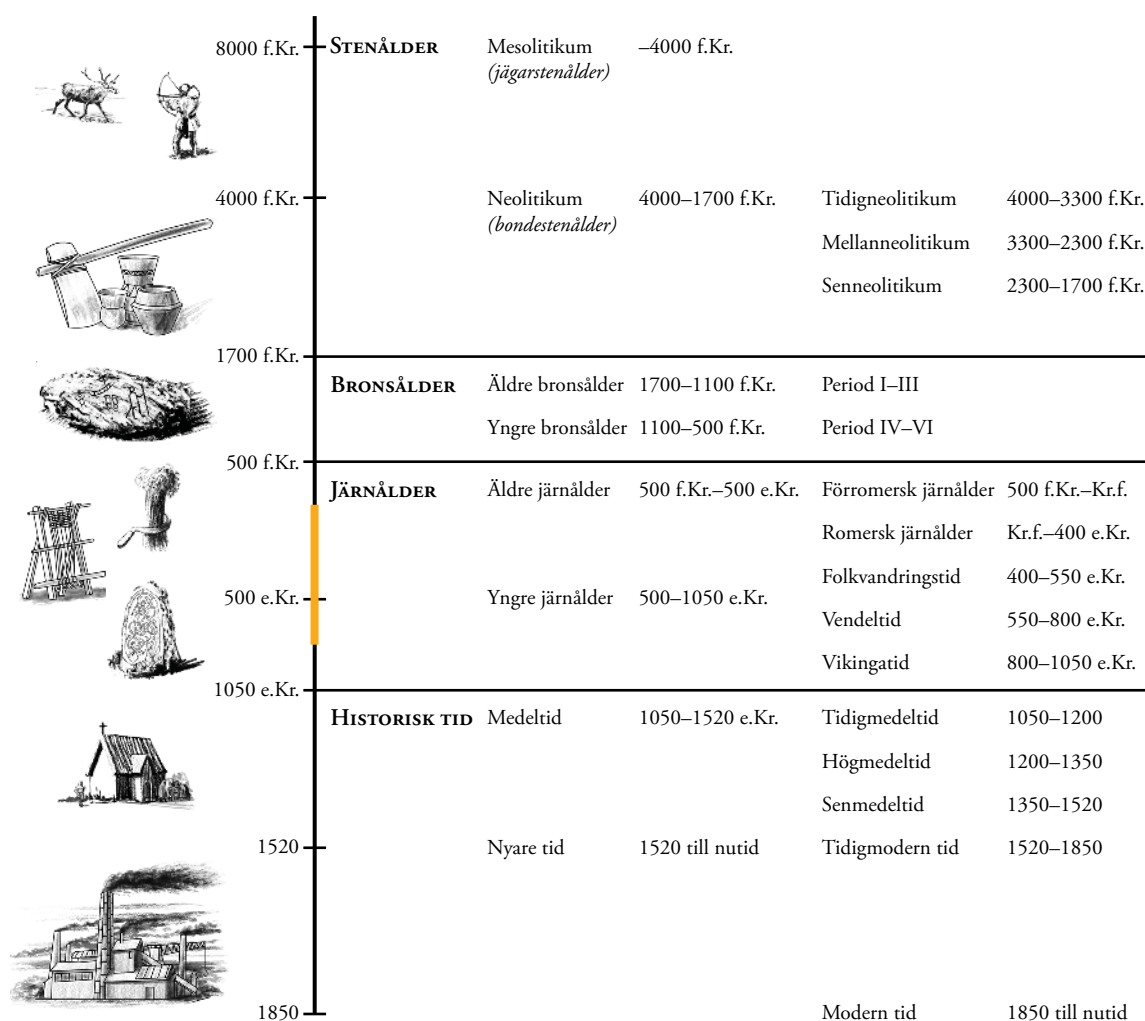
Arkeologisk undersökning av del av L1941:4420, boplatssområde,
inom fastigheten Brillinge 4:4, Uppsala kommun, Uppsala län.

AMANDA JÖNSSON

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3294

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
BAKGRUND.....	7
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	7
TOPOGRAFI OCH KÄND FORNLÄMNINGSBILD.....	8
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR.....	10
GENOMFÖRANDE.....	12
RESULTAT.....	12
DISKUSSION.....	15
SLUTSATS.....	16
REFERENSER.....	18
Litteratur.....	18
Historiska kartor.....	18
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	19
BILAGOR.....	20
Bilaga 1. Anläggningstabell.....	20
Bilaga 2. Arkeobotanisk rapport.....	22
Bilaga 3. ¹⁴ C-analys.....	24

Figur 1. Undersökningsområdet markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

I oktober 2019 utförde Arkeologikonsult en arkeologisk undersökning av delar av en sedan tidigare känd och delundersökt järnåldersboplats i Brillinge i Uppsalas utkant. Anledningen var att Uppsala Vatten och Avfall AB planerade att anlägga en ny vattenledning i området. Totalt banades drygt 1 400 m² av. Inom undersökningsområdet påträffades 21 anläggningar av förhistorisk karaktär, men inga fynd.

Ett treskeppigt långhus låg delvis inom området och ¹⁴C-daterades till tidig vendeltid, vilket sammanfaller med boplatsens mest intensiva användningsfas. En härd som överlagrades av långhuset daterades till romersk järnålder. Denna del av boplatsen verkar dock inte ha använts för hantverk eller andra specialiserade verksamheter.

BAKGRUND

Arkeologikonsult har den 3–11 oktober 2019, på uppdrag av Länsstyrelsen i Uppsala län, utfört en arkeologisk undersökning av delar av en järnåldersboplats i Brillinge i Uppsalas nordöstra utkant (figur 1). Uppsala Vatten och Avfall AB planerade att anlägga en ny vattenledning för att säkra vattenleve-

ransen i området, som bland annat hyser köpcentret Gränbystaden. Arbetsområdet för vattenledningen berörde delar av den registrerade boplatsen, som har lämningsnummer L1941:4420 i Kulturmiljöregistret. Merparten av boplatsytan undersöktes 2006 i samband med byggnationen av Gränbystaden.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med undersökningen var att dokumentera fornlämningen och ta tillvara fornfynd samt att rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap med relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Undersökningen förväntades kunna komplettera resultaten från den tidigare undersökningen 2006 med information om hur boplatsens utkanter nyttjades, och det bedömdes att resultaten hade potential att tillföra kunskap om utkantsområdet på järnåldersboplatser generellt. Utifrån undersökningens syfte och potential formulerades följande frågeställningar i undersökningsplanen:

- Under vilka tidsperioder har denna del av boplatsytan nyttjats och till vad?
- Går det att urskilja olika kronologiska faser i de aktiviteter som skett på platsen och hur relaterar dessa till de olika gårdar och faser som tidigare identifierats på Brillingeboplatsen?
- Finns spår efter hantverk eller annan specialiserad verksamhet inom ytan och går denna verksamhet i så fall att tidfästa?
- Påverkar resultaten från undersökningen bilden av Brillingeboplatsens rumsliga organisering och försörjning?

TOPOGRAFI OCH KÄND FORNLÄMNINGSBILD

Undersökningsområdet utgörs av plan åkermark och tillhör Brillinge bys ägor (figur 2). Själva byn ligger drygt 400 meter åt sydväst och omges av flera gravfält och förhistoriska boplatser (figur 3). Brillinge omnämns i skriftliga källor från tidigt 1300-tal (Dahlbäck m fl 1984:211), även om de arkeologiska resultaten visar på en betydligt längre historia. Historiska kartor visar att undersökningsområdet har utgjorts av åker åtminstone sedan 1600-talet, samt att vägsträckningen för Österleden har varit densamma in på 1900-talet (figur 4). På 1960-talet rätades dock vägen ut och fick en mer västlig sträckning. Från 1960-talet och framåt har denna utkant av Uppsala gradvis fått mer och mer bebyggelse, med en ökad exploateringstakt under de senaste tjugo åren i form av både bostäder, köpcentra och idrottsanläggningar. Det gamla jordbrukslandskapet med åkrar och impediment finns dock kvar i viss mån, i form av åkrar runt Brillinge och Vaksala kyrka samt ängsmark och beteshagar i Gränbyparkens friluftsområde.

Brillinge ligger i ån Samnans dalgång, vilken sträcker sig i nordvästlig-sydöstlig riktning och rinner ut i Fyrisån vid Gamla Uppsala, tre kilometer nordväst

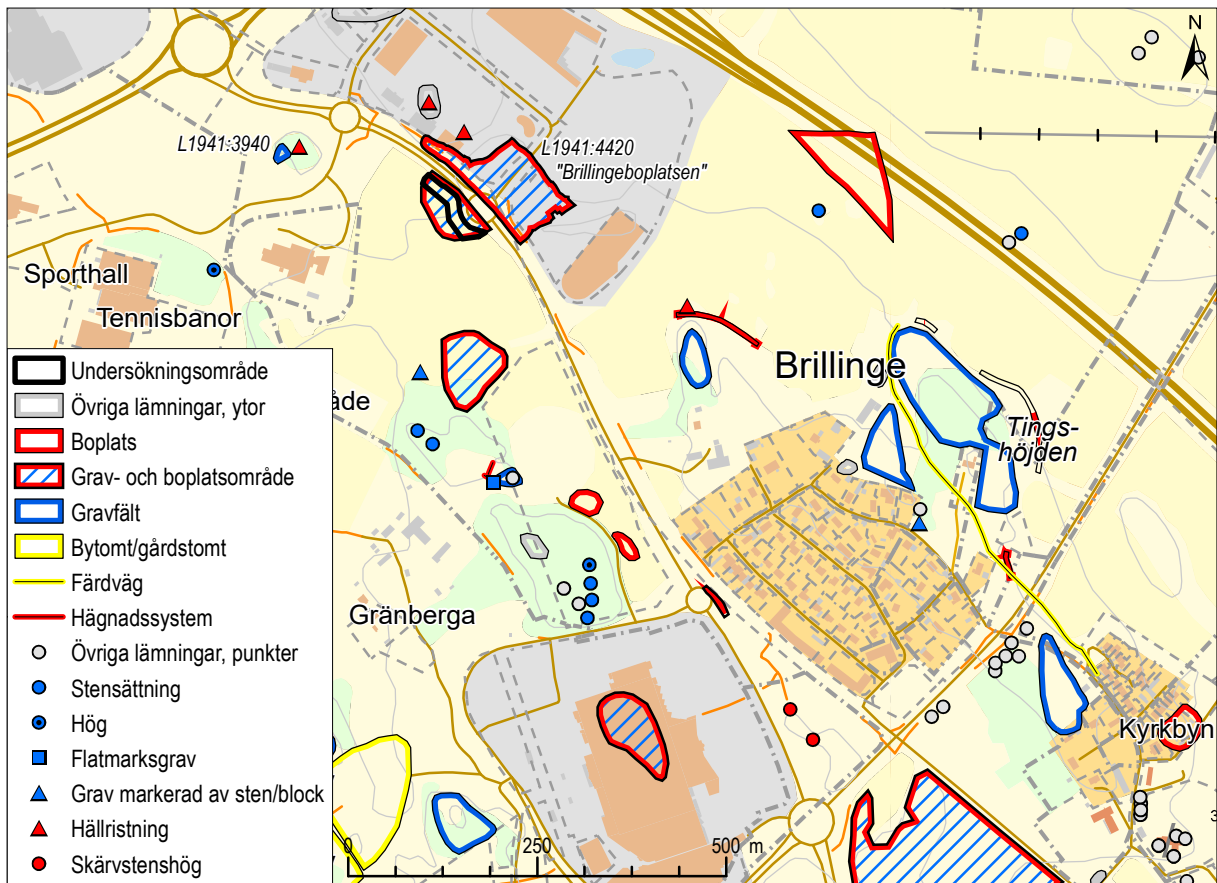
om undersökningsområdet. Området har varit kontinuerligt bebyggt och uppodlat sedan bronsåldern, och arkeologiska undersökningar i samband med exploatering visar på en kraftig bebyggelseexpansion i området under äldre järnålder. Vid Vaksala kyrka, en kilometer åt sydöst, finns ett stort antal fornlämningar i form av gravar, skärvtenshögar och boplatslämningar, liksom flera runstenar. Platsen har tolkats som en centralplats under yngre järnålder (Göthberg & Åberg 2007).

I närområdet finns, förutom den undersökta boplatsten som kallas Brillingeboplatsten, bland annat flera gravfält och ytterligare boplatstyror. 150 meter väster om undersökningsområdet ligger ett block med 136 skålgropar samt ett gravfält med två stensättningar, en stenkestgrav och två flatmarksgravar (L1941:3940). Ytterligare fyra flatmarksgravar från äldre romersk järnålder undersöktes på gravfältet på 1930- och 40-talen, varav en innehöll en fyndrik barngrav (Lindwall 2013 och där anförda källor). I ett skogsparti 200 meter längre söderut finns ytterligare ett gravfält, flera stensättningar och ett grav- och boplatssområde som sträcker sig norrut i åkermarken.

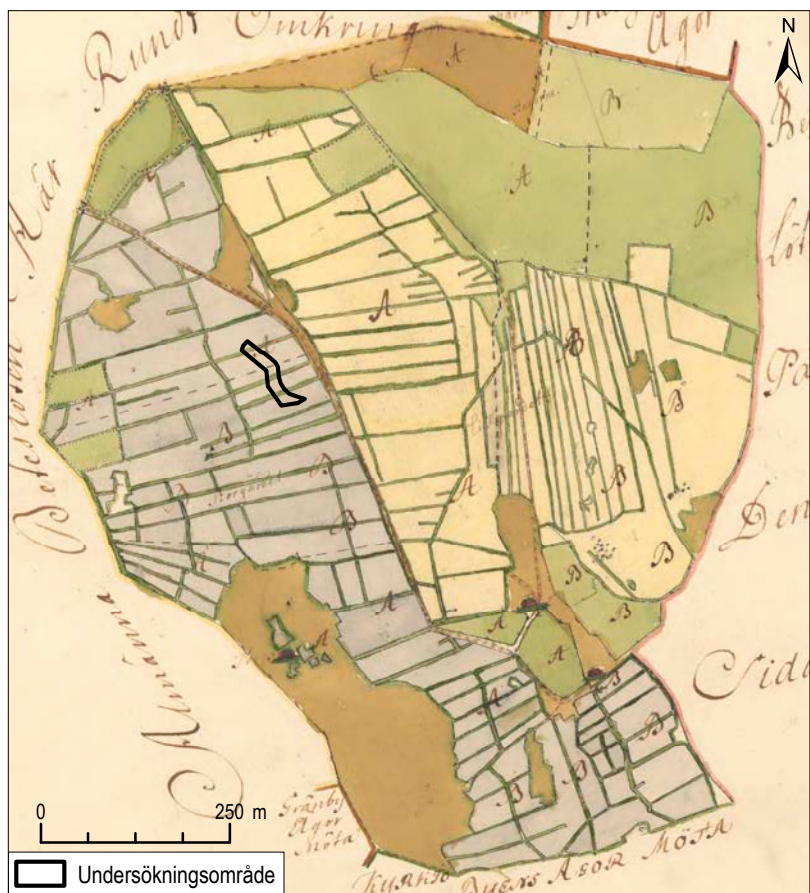

Figur 2. Undersökningsområdet efter avbanning, fotograferat från nordväst. Längre bort i bild syns ett mindre skogsområde där det finns ett gravfält, flera ytterligare gravar samt boplatslämningar.

Figur 3. Undersökningsområdet med närliggande lämningar som registrerats i Kulturmiljöregistret. Skala 1:10 000.

Figur 4. Rektifierad karta över Brillinge från storskiftet 1759, med undersökningsområdet markerat. Vägen Österleden, som löper längs med området, var då kyrkväg mellan Vaksala och Gamla Uppsala. Skala 1:10 000.

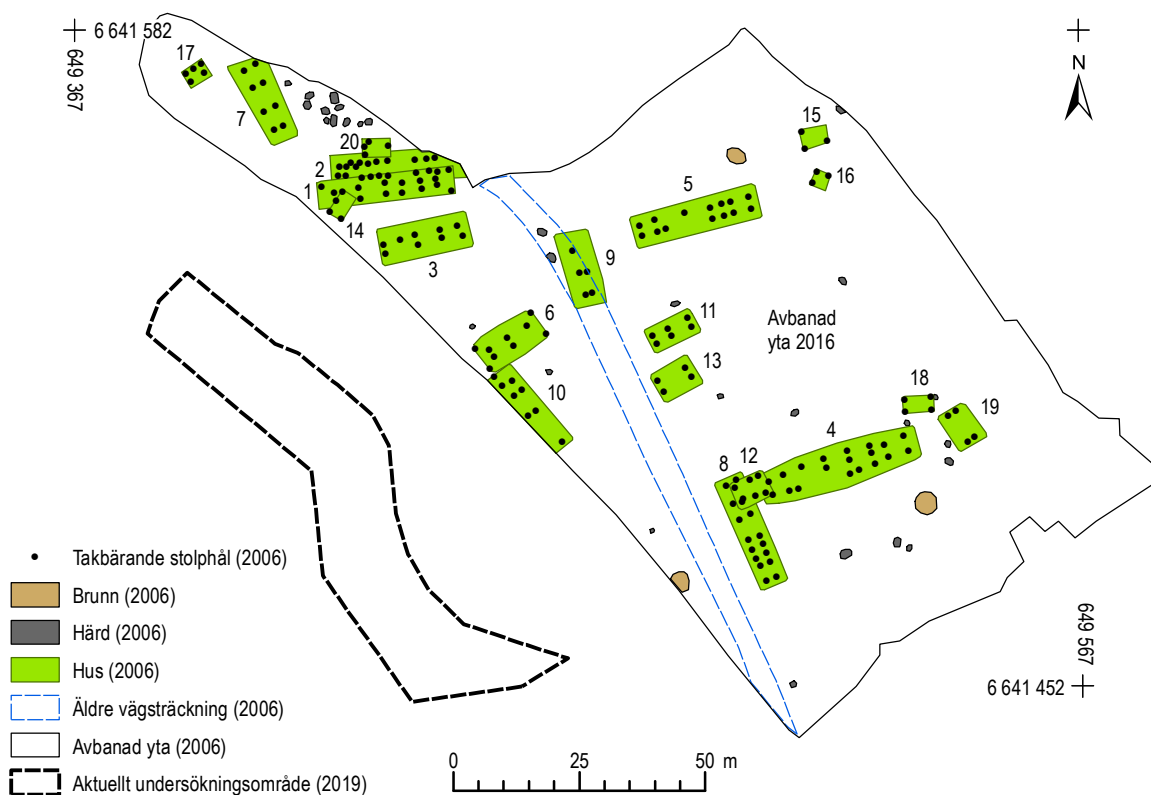
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Merparten av Brillingeboplatsen undersöktes 2006 inför planerad exploatering i området (Ölund 2010). Norr om den yta som undersöktes då var eventuella boplatsspår förstörda av en lertäkt, och bygget av vägen Österleden hade förstört de eventuella lämningar som fanns mellan det nu aktuella undersökningsområdet och den undersökta boplatstyten. Vid undersökningen framkom bland annat 20 huskonstruktioner samt härdar, brunnar och ugnar (figur 5). I samband med undersökningen påträffades också en härd med brända hästben som inledningsvis tolkades som en brandgrav (Ölund 2010:25f), vilket ledde till att lämningen registrerades som Grav- och boplatsoområde i dåvarande Fornminnesregistret (nu Kulturmiljöregistret).

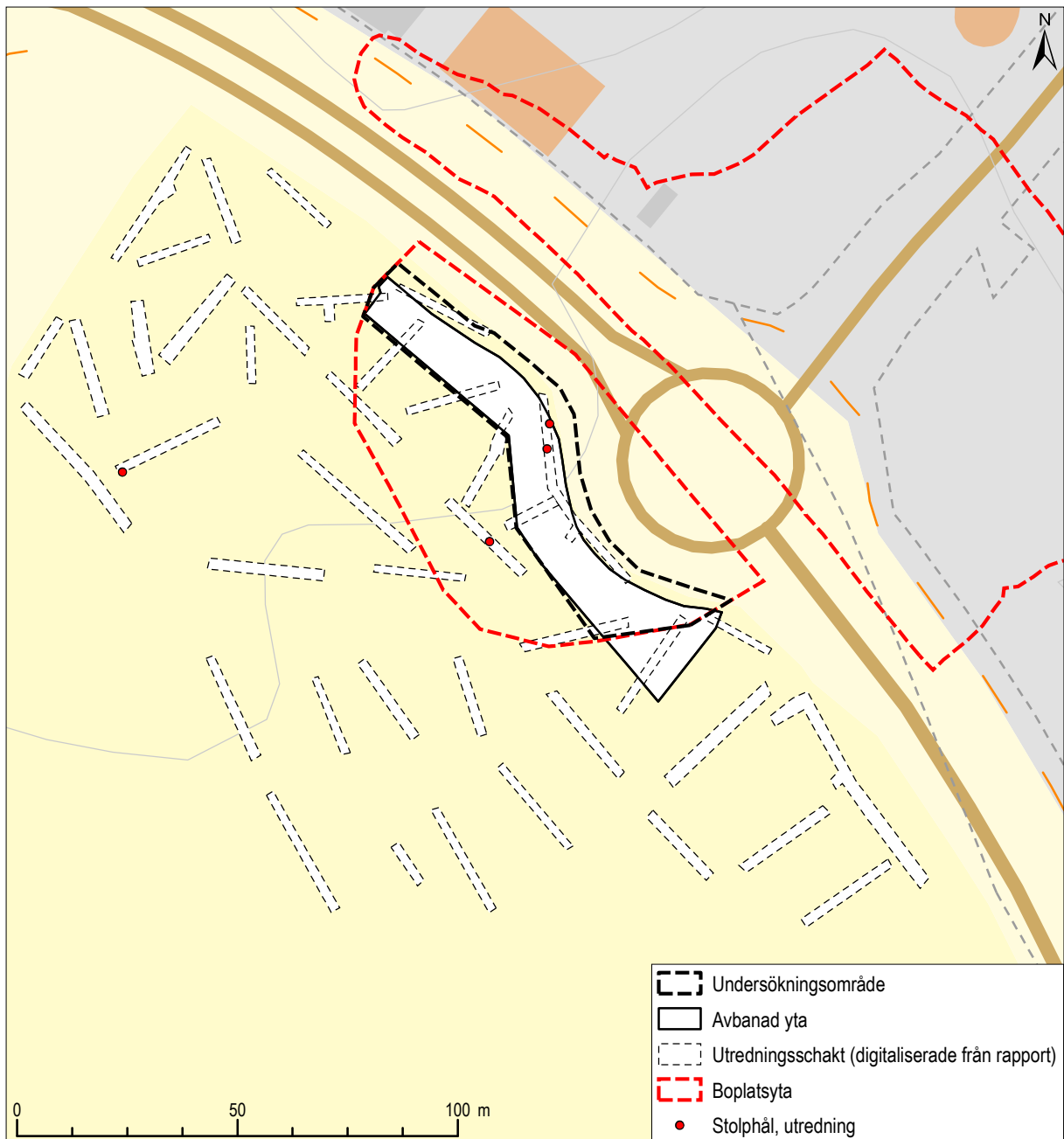
Boplatsen, som ligger 23 meter över havet, verkar ha etablerats under det första århundradet efter Kristus och hade under äldre romersk järnålder eventuellt två gårdslägen, för att sedan under yngre romersk järnålder få en mer sammanhållen bebyggelse i den norra delen av boplatsen, nära det nu aktuella un-

dersökningsområdet. Under samma period, eventuellt på 300-talet, etablerades också en väg som sedan har haft ungefär samma sträckning in på 1900-talet. Vägen har sannolikt gått mellan Vaksala och Gamla Uppsala (Ölund 2010:117f).

Sett från det nu aktuella undersökningsområdet fanns en koncentration av stolphus på andra sidan vägen Österleden, samt något längre norrut. Boplatsens utbredning är på den västra sidan av Österleden baserad på förekomst av skärvsten i åkern som observerades vid en arkeologisk utredning 1991 (Frölund 1991). Vid en etapp 2-utredning som utfördes 2008 (Eriksson & Björck 2009) drogs sökschakt inom boplatstyten och i den omgivande åkermarken (figur 6). Då påträffades endast tre stolphål inom denna yta, varav två i det nu aktuella undersökningsområdet. Stolphålen var diffusa och undersöktes inte, och sökschaktningen utfördes dessutom under mindre gynnsamma förhållanden med tjäle, snö och dåligt ljus. Ytan tolkades ändå som en utkant av den större boplatsen.

Figur 5. Plan över Brillingeboplatsen från undersökningen 2006, med det nu aktuella undersökningsområdet markerat. Digitaliserat från Ölund 2010:22. Stolphål utanför hus, diken och gropar har inte digitaliserats. Skala 1:1500.

Figur 6. Översiktsplan med schakt och anläggningar från utredningen 2008 markerade. Boplatsens utbredning nordöst om vägen är i Kulturmiljöregistret densamma som undersökningsområdet vid den stora utgrävningen 2006. Skala 1:500.

GENOMFÖRANDE

Totalt banades 1 427 m² av med grävmaskin, en yta som var cirka 110x10-15 meter stor (figur 7). Ett säkerhetsavstånd på omkring fyra meter hölls till vägen Österleden, vilket gjorde att inte hela undersökningsområdet banades av. Ytan närmast vägen var också påverkad av markarbeten som skett vid tidigare vägarbeten. I söder skedde avbaning delvis utanför undersökningsområdet av misstag, men inga lämningar påträffades där.

Avbaningen skedde skiktvis ned till anläggningsförande nivå alternativt opåverkad mark. Undergrunden utgjordes av varvig glaciallera och matjorden, som var cirka 0,3 meter tjock, av siltig brun lera. Åkern var relativt nyligen plöjd vid undersökningstillfället. I samband med avbaningen skedde metall-detektering av matjordslagret, men endast sentida föremål påträffades.

Samtliga påträffade anläggningar av förhistorisk

karaktär undersöktes för hand. Uppenbart moderna anläggningar som sprängstengropar och diken undersöktes inte. Samtliga påträffade anläggningar mättes in med RTK-GPS och beskrevs på digital kontextblankett (bilaga 1). Ett urval fotograferades i plan och/eller profil.

Merparten av de påträffade anläggningarna provtogs för makrofossilanalys (bilaga 2), i syfte att bestämma anläggningarnas innehåll, funktion och karaktär samt för att hitta material med låg egenålder som kan användas för ¹⁴C-datering. Trä eller träkol som ¹⁴C-dateras har också genomgått en vedartsanalys i syfte att identifiera material med låg egenålder och bidra till tolkningen av dateringen. Arkeobotanisk analys och vedartsbestämning har utförts av Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult. En härd och ett stolphål har daterats med ¹⁴C-analys. Analyserna utfördes av International Chemical Analysis (ICA) i USA (bilaga 3).

RESULTAT

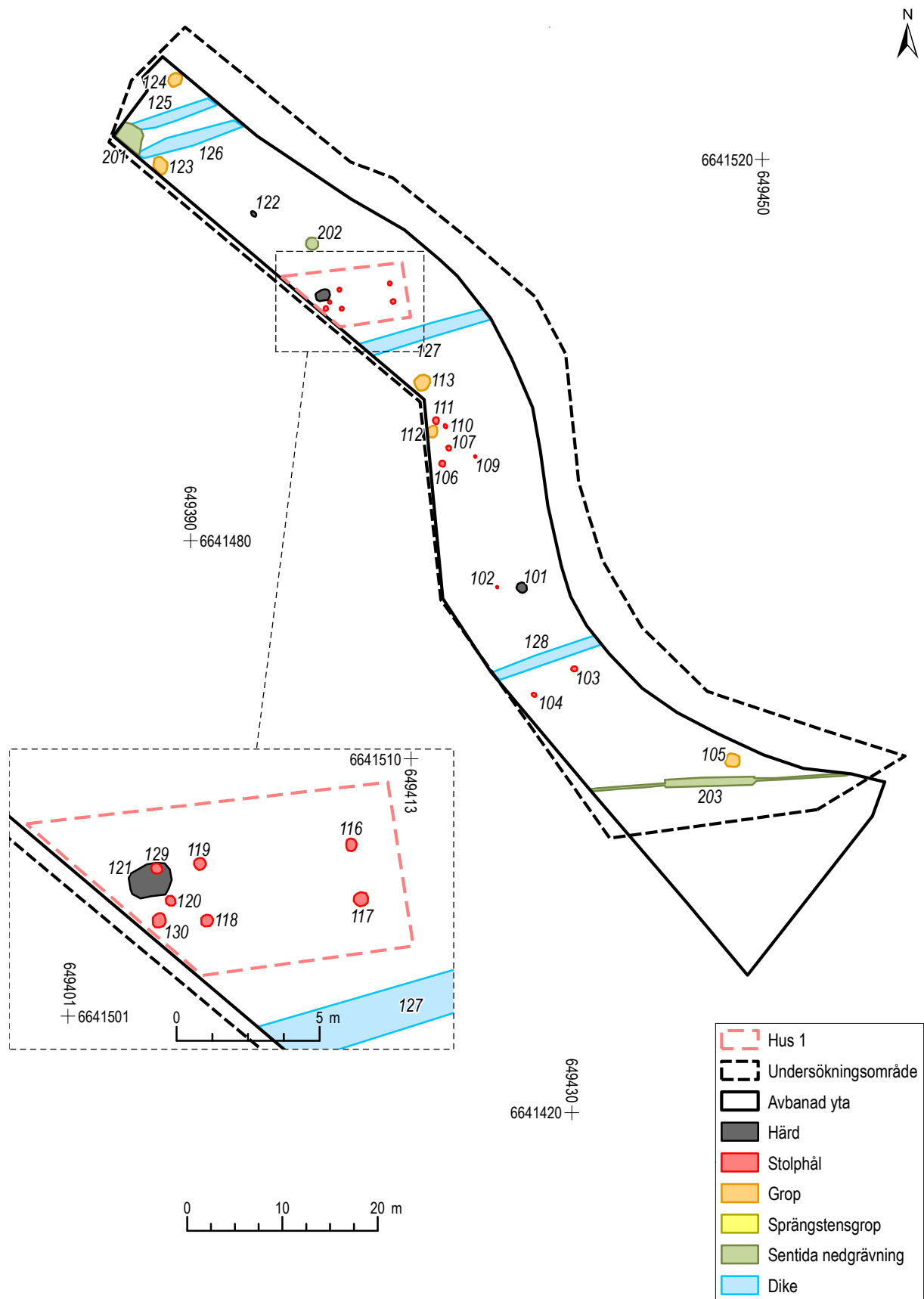

Inom undersökningsområdet påträffades totalt 19 anläggningar av förhistorisk karaktär, varav 15 stolphål, tre härdar och en grop (bilaga 1, figur 7). Anläggningarna koncentrerades till mitten av området, där delar av ett treskeppigt långhus från tidig vendeltid framkom. Både de nordvästra och sydöstra delarna var utan fornlämningar. Inom ytan fanns också flera diken, recenta nedgrävningar samt sprängstengropar. Dikena följer samma riktning som de som markerats ut på den historiska kartan från 1759 (figur 4) och utgör förmodligen samma diken i flera fall, även om de såklart kan ha grävts om sedan dess.

Eftersom totalt 20 hus sedan tidigare var kända på Brillingeboplatsen har det nyfunna huset fått benämningen hus 21. Långhuset var byggt i öst-västlig riktning, vilket gjorde att endast en mindre del av det framkom vid undersökningen (figur 8). Huset fortsätter sannolikt åt väst, utanför undersökningsområdet. I östlig riktning är avståndet från det sista bockparet till schaktkanten drygt åtta meter, vilket

tyder på att huset inte har haft en fortsättning under Österleden. Samtidigt var stolphålen grunda och flera kan ha plöjts eller schaktats bort. Husets längd är inte heller känd, men bredden bör ha varit omkring 6–7 meter, baserat på tidigare kända stolphus med liknande utformning. Bockbredden var två meter hos samtliga bockpar medan spannlängden var 1,7 meter mellan de två bockparen i väst, och 5,4 meter till bockparet i öst. Detta tyder på en underbalanserad huskonstruktion.

Prover för makrofossilanalys togs i den södra raden stolphål i långhuset (bilaga 2). Inget av dessa stolphål innehöll växtmakrofossil. Flera av stolphålen i långhuset hade dock rester av själva stolpen bevarade, något som är relativt vanligt förekommande i den uppländska glacialleran (figur 9). Två av proverna innehöll obrända träfibrer från gran medan ett stolphål hade rester av en bevarad stolpe av tall. Trä från denna stolpe (116) daterades till 540–650 e.Kr. (bilaga 3).

Figur 7. Plan över undersökningsområdet med påträffade anläggningar. Skala 1:600. 1:200 för infälld ruta.

Figur 8. Hus 21, fotograferat från väst. Stolphålen i huset har markerats med rött. I förgrunden syns också den härd (121) som daterades till 160–350 e.Kr. Härden överlagrades av ett stolphål.

Figur 9. Stolphål 116 var ett av flera stolphål med bevarade trärester från stolpen, en av de takbärande stolparna i hus 21. Trä från stolpen daterades till 540–650 e.Kr.

Inom långhuset fanns en oval härd (121), som överlagrades av ett av stolphålen. Härden daterades till 160–350 e.Kr. och kan alltså inte knytas till huset utan tillhör en äldre fas. Ett stolphål intill härden (120) kan eventuellt hänga ihop med denna, snarare än med huskonstruktionen. Stolphål intill härdar kan

till exempel ha hyst fundament för en upphängningsanordning vid matlagning, rökning eller liknande. Inom undersökningsområdet fanns ytterligare två härdar (101 och 122). Ingen av härdarna var dock särskilt välbevarad. Intill härd 101 fanns ett stolphål (102) som innehöll träkol av tall samt en förkolnad rotknöl av knylhavre, ett gräs vars stärkelsrika rotknölar förekommer både i kosthållet och som gravgåva (bilaga 2). I det här fallet tolkas förekomsten av knylhavre som hushållsavfall, vilket skulle kunna tyda på att härden har använts för matlagning.

Några meter söder om stolphuset fanns ytterligare en samling anläggningar (106–112) som eventuellt skulle kunna utgöra del i en konstruktion. Denna skulle i så fall fortsätta västerut utanför området. Inget av de provtagna stolphålen på denna yta innehöll växtmakrofossil eller annat hushållsmaterial.

DISKUSSION

Utkantsområdena är sällan i fokus vid boplotsundersökningar, men kan hysa intressanta och informationsrika lämningar som brunnar och spår av metallhantverk. Undersökningen av Brillingeboplatsen från 2006 visar att det i andra utkantsområden till denna boplat fanns både brunnar, ugnar och förvaringsgropar (Ölund 2010:28, 35). Det påträffades dock inga sådana anläggningar vid den nu aktuella undersökningen, vilket gör att flera av de frågeställningar som ställdes upp inför undersökningen, angående försörjning och specialiserade verksamheter, inte kan ges några uttömmande svar.

Undersökningsområdet har nyttjats vid åtminstone två tidsperioder, men med låg intensitet. En härd har ^{14}C -daterats till äldre romersk järnålder och de två ytterligare härdarna på platsen skulle kunna vara såväl samtida som äldre eller yngre. Det rör sig inte om tillräckligt många härdar för att ytan skulle betecknas som ett härdområde och vilken sorts aktivitet de representerar kan inte beläggas även om matlagning är en möjlighet. Under samma tidsperiod som den daterade härdan fanns en sammanhållen gårdsbebyggelse i den norra delen av Brillingeboplatsen.

Ett treskeppigt långhus (hus 21, figur 10) låg delvis inom området och ^{14}C -daterades till tidig vendeltid, vilket sammanfaller med boplatsens mest intensiva användningsfas. Under denna tidsperiod fanns bebyggelse både i boplatsens nordligaste del (hus 7) och i dess mitt (hus 6, 8 och 11). Bebyggelsen i boplatsens mitt låg drygt 30 meter öster om det nyfunna huset. Ett av husen på denna yta, hus 11, har tolkats som en möjlig hallbyggnad (Ölund 2010:106). Det nyfunna huset hade en underbalanserad konstruktion, vilket var den vanligaste huskonstruktionen i Mälardalen under denna tidsperiod. Mycket tyder på att det är husets östra gavel som låg inom undersökningsområdet. I så fall liknar konstruktionen hus 5 från den tidigare undersökningen, som hade liknande bockbredd och spannlängder vid den östra gaveln. Detta hus låg drygt 70 meter öst-nordöst om hus 21 och var något yngre, med en ^{14}C -datering till sen vendeltid eller tidig vikingatid (Ölund 2010:48). Det tolkades som en multifunktionell byggnad med både bostad, fåhus och ekonomidelar, där den östligaste delen tolkades som ett förråd. Detta är en möjlig tolkning också för hus 21.

Figur 10. Plan över hus och härdar på Brillingeboplatsen från undersökningarna 2006 och 2019. Digitaliserat från Ölund 2010:22. Skala 1:1 500.

De jordprover som tillvaratogs vid undersökningen innehöll inga växtmakrofossil, undantaget en förkolnad rot från knylhavre i ett stolphål. Det påträffades inte heller några ben vid undersökningen. Avsaknaden av hushållsavfall i proverna var förvånande, men faktum är att så var fallet också för undersökningen av övriga delar av boplatsen 2006. Av de 91 prov som floterades då innehöll endast fyra makrofossilt växtmaterial (undantaget träkol), i form av fröer. Inga brända sädeskorn påträffades (Ölund 2010:85). Även det osteologiska materialet var sparsamt. Vad denna avsaknad av hushållsavfall kan bero på är oklart, men några teorier som framfördes i undersökningsrapporten var att boplatsen var lågutnyttjad, eller att den nyttjades till andra aktiviteter

än boende, boskapshållning och sädeshantering – förslagsvis hantverk (Ölund 2010:124). Oavsett vilket så följer den nu aktuella undersökningen samma trend som den tidigare undersökningen visade, vilket tyder på att avsaknaden av makrofossil i anläggningarna inte beror på någon metodologisk aspekt.

Resultaten från undersökningen påverkar bilden av Brillingeboplatsens rumsliga organisering såtillvida att den visar att bosättningen under vendeltiden hade en mer västlig utbredning än vad som tidigare var känt. Samtidigt rör det sig förmodligen bara om en eller möjligen ett par enstaka byggnader, som verkar ha haft en liknande användning som de tidigare kända husen på boplatsen.

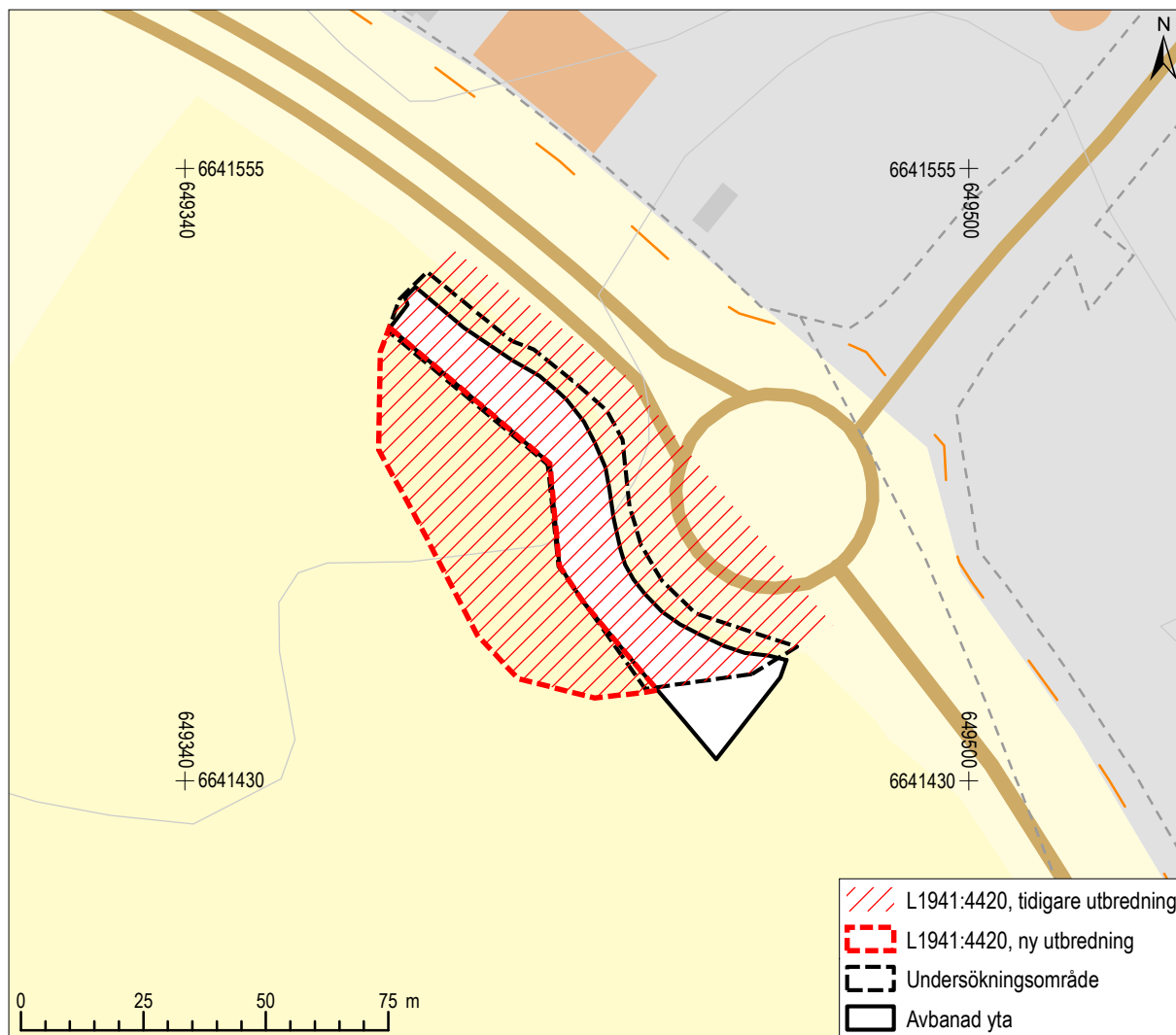
SLUTSATS

Undersökningen av delar av Brillingeboplatsens västra utkant har visat att det fanns bebyggelse i denna del av boplatsen under äldre vendeltid, samt att ytan också nyttjats sporadiskt i äldre tid. Området verkar dock inte ha använts för hantverk eller andra specialiserade verksamheter. De lämningar som påträffades är nu undersökta och borttagna, och boplatsens utbredning i Kulturmiljöregistret (KMR) har därför justerats till att enbart inbegripa den västligaste delen, som den har avgränsats av tidigare utredningar (figur 11). Detta innebär att

även den östra delen av boplatsytan, som tidigare sammanföll med undersökningsområdet för undersökningen 2006, nu har tagits bort i KMR. Utöver detta så har lämningstypen ändrats från Grav- och boplatsområde till Boplatsområde. Anledningen är att en flatmarksgrav som registrerades omedelbart efter undersökningen 2006 vid osteologisk analys visade sig vara en härd med brända hästben, något som framgår av undersökningsrapporten (Ölund 2010).

Figur 11. Karta över den undersökta boplatsens utbredning i KMR före och efter undersökning. Skala 1:2000.

REFERENSER

Litteratur

DAHLBÄCK, G, FERM, O & RAHMQUIST, S. (RED.) 1984. *Det medeltida Sverige*. Bd 1, Uppland, 2, Tiundaland: Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakad., Stockholm.

ERIKSSON, T. & BJÖRCK, N. 2009. *Fornlämningskomplex och agrara lämningar vid Gränby arena*. Arkeologisk utredning och förundersökning. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala, rapport 2009:6.

FRÖLUND, P. 1991. *Arkeologisk utredning. Uppland. Danmark, Gamla Uppsala, Uppsala och Vaksala socknar, Uppsala kommun. Nyby, Brillinge, Fyrislund mfl.* Riksantikvarieämbetet. Byrån för arkeologiska undersökningar. Uppsala.

GÖTHBERG, H. & ÅBERG, K. 2007. Vaksala och Danmark: bygder i skuggan av Gamla Uppsala. I: Hjärthner-Holdar, E., Ranheden, H. & Seiler, A. (red.) *Land och samhälle i förändring: Uppländska bygder i ett långtidsperspektiv*. Riksantikvarieämbetet UV GAL. Uppsala, s. 317–348.

LINDWALL, L. 2013. *Gravar i Gränby. Uppsala 61:1 och Vaksala 106:1-3, inom fastigheterna Gränby 5:1, Gränby 11:3 och Brillinge 4:4, Uppsala kommun, Uppland*. Rapporter från Arkeologikonsult 2013:2729.

ÖLUND, A. 2010. *I elitens landskap – folkvandringstida och vendeltida boplatslämningar i Brillinge*. Upplandsmuseet, rapport 2010:14.

Historiska kartor

BRILLINGE NR 1-2 1759
Vaksala socken, Uppsala län
Lantmäteristyrelsens arkiv: LMS B72-4:2
Storskifteskarta
Lantmätare Olof Gerdes

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3294
Länsstyrelsens dnr:	431-2975-2019
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2019-07-04
Beställare:	Uppsala vatten och avfall AB
Uppdragsnummer i KMR:	201900784
Län:	Uppsala
Landskap:	Uppland
Kommun:	Uppsala
Socken:	Vaksala
Fastighetsbeteckning:	Brillinge 4:4
Berörda lämningar i KMR:	L1941:4420
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning
Utförandetid fältarbete:	3–11 oktober 2019
Undersökningsområdets storlek:	1 427 m ²
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Amanda Jönsson
Rapportansvarig:	Amanda Jönsson
Fältpersonal:	Amanda Jönsson, Daniel Matsenius, Jonna Sarén-Lundahl
Planer och layout:	Samuel Björklund
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Makrofossilanalys:	Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult
¹⁴ C-analys:	International Chemical Analysis (ICA)
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.

BILAGA 1. ANLÄGGNINGSTABELL

Nr	Objekt	Form i plan	Storlek/diameter (m)	Höjd/djup (m)	Observationer	Tolkningar	Undersökt %	Medel-X	Medel-Y	Medel-Z
101	Härd	Rund	1,05	0,05-0,07	Grund härd med fyllning av kol, sot och siltig lera samt mindre inslag av skörbränd sten. Nedgrävning med plan botten och konvexa sidor.		50	649424,8	6 641 475,1	22,86
102	Stolphål	Rund	0,24	0,13	Skålförmad stolphål med fyllning av ljusbrun siltig lera. Lutar lätt åt öster.	Möjligt vindskydd till härd 1017	50	649422,2	6 641 475,1	22,75
103	Stolphål	Rund	0,62	0,10	Skålförmad nedgrävning som var djupare i den östra delen. Fyllning av grå siltig lera med lite inslag av kolstänk.		50	649430,3	6 641 466,6	22,87
104	Stolphål	Oval	0,53x0,36	0,10	Skålförmad stolphål med fyllning av av gråbrun siltig lera. Centralt i nedgrävningens botten fanns en sten (0,12x0,08 m st).		50	649426,0	6 641 463,8	22,83
105	Grop	Rundad	1,6x1,5		Fyllning av kompakt lera centralt i nedgrävningen, i ytterkanterna var fyllningen mer siltbländad och mörkare. Sprängsten påträffades vid rensning av nedgrävningen.	Sprängstengrop.	0	649446,9	6 641 456,9	22,90
106	Stolphål	Rund	0,67	0,1-0,25	Fyllning av av ljusbrun siltig lera. Nedgrävd till en större sten i undergrunden, djupast i S delen. Konvex sida.		50	649416,4	6 641 488,1	22,88
107	Stolphål	Rundad	0,54x0,45	0,15	Skålförmad stolphål med rest av själva stolpen, denna var ca 0,15 m bred, 0,05 m tjock och fortsatte in i den andra halvan av anläggningen. I mitten av nedgrävningen återfanns ett parti som var ca 0,2 m i diam, 0,1 m djupt, där fyllningen var något gråare och hade inslag av träflis.		50	649417,1	6 641 489,7	22,86
108	Utgår				Utgår, endast naturlig lera.		25	649419,5	6 641 487,3	22,87
109	Stolphål	Rundad	0,36x0,29	0,21	Skålförmad nedgrävning. Fyllning av ljusbrun siltig lera.		50	649419,9	6 641 488,8	22,89
110	Stolphål	Rundad	0,48x0,35	0,15	Skålförmad stolphål med fyllning av ljusbrun siltig lera. Restar av träflis från stolpen påträffades.		50	649416,7	6 641 492,0	22,83
111	Stolphål	Rundad	0,7x0,62	0,33	Nedgrävning med plan botten och rundade bottenkanter. Fyllning av ljusbrun siltig lera. Eventuell stenskoning av ett tiotal 0,1 m stora skärvstenar, dock inte tydligt upplacerade som skoning.	Stolphål/grop. Möjligen stenskott med skärvsten.	50	649415,8	6 641 492,6	22,81
112	Grop	Rundad	1,25x1,05	0,38	Fyllning av gråbrun siltig lera med mindre inslag grus och småsten. Fynd av två små fragment obränt ben samt enstaka bitar bränd lera.		50	649415,4	6 641 491,4	22,84
113	Grop	Rundad	1,7x1,6		Den delvis sprängda stenen synlig i ytan.	Sprängstengrop.	0	649414,3	6 641 496,6	22,73
114	Utgår				Utgår, del av undergrund.		50	649417,6	6 641 505,6	22,75
115	Utgår				Utgår, del av undergrund.		50	649417,4	6 641 507,9	22,72
116	Stolphål	Rundad	0,45x0,4	0,10	Grunt stolphål med skålförmad nedgrävning och fyllning av grå siltig lera. Centralt i nedgrävningen fanns trä bevarat från stolpen.	Takbärande stolpe, hus 1.	50	649410,9	6 641 507,0	22,65
117	Stolphål	Rund	0,50	0,11	Grunt stolphål med skålförmad nedgrävning och fyllning av grå siltig lera. Botten av nedgrävningen var ca 0,2 m i diam. Det förekom träfiber i fyllningen mot botten i den södra delen.	Takbärande stolpe, hus 1.	50	649411,3	6 641 505,1	22,69
118	Stolphål	Rund	0,43x0,41	0,13	Grunt skålförmad nedgrävning. Fyllning av gråbrun siltig lera. Takbärande stolphål, bockpar till 119.	Takbärande stolpe, hus 1.	50	649405,9	6 641 504,3	22,66

Bilaga 1. Anläggningstabell, forts.

Nr	Objekt	Form i plan	Storlek/diameter (m)	Höjd/djup (m)	Observationer	Tolkningar	Undersökt %	Medel-X	Medel-Y	Medel-Z
119	Stolphål	Rund	0,42	0,24	U-formad nedgrävning. Fyllning av grå slitig lera med enstaka kolstänk. Träfiber från stolpen bevarad i den nedre södra delen av nedgrävningen.	Takbärande stolpe, hus 1.	50	649405,6	6 641 506,3	22,66
120	Stolphål		0,4x0,33	0,10	Grund nedgrävning med plan botten och rundade sidor. Kolbemängd fyllning av mörkgrå slitig lera med inslag av bränd lera, framförallt mot botten.	Stolphål som eventuellt hör till den intilliggande härd 121.	50	649404,6	6 641 505,0	22,74
121	Härd	Oval	1,4x1,05	0,02-0,12	Flack nedgrävning med plan botten och rundade sidor. I botten är ett 0,07 m tj. kollager. Övan detta fyllning av ett fåtal skörbrända stenar samt smul från skörbränd sten. Den underliggande naturliga leran var rödbränd.	Eventuellt brukad vid flera tillfällen och rensad på obrukbar sten.	50	649403,9	6 641 505,7	22,74
122	Härd	Oval	0,7x0,5	0,01-0,05	Flack nedgrävning. Fyllningen bestod av ett 0,01 m tjockt kollager som låg på ett gråbrunt slitigt lerlager med inslag av kolstänk. Enstaka smul från skörbränd sten.	Härdbotten.	50	649396,6	6 641 514,3	22,67
123	Grop	Oval	1,9x1,5		Fyllning av kompakt gråbrun lera. Tegelkross synliga i ytan, samt fynd av sentida jämskråp. I närområdet fanns flera markfasta stenar.	Sprängstengsgröp.	0	649386,8	6 641 519,4	22,44
124	Grop	Oval	1,6x1,3		Fyllning av kompakt gråbrun lera. Tegelstensfragment och skärvig sprängsten synliga i ytan, samt fynd av sentida jämskråp. I närområdet fanns flera markfasta stenar.	Sprängstengsgröp.	0	649388,4	6 641 528,4	22,52
125	Dike	Avlång	8,5x1,15		Dike som sträcker sig i ÖNÖ-VSV riktning. Skuren av recent nedgrävning i VSV (201). Ligger parallellt med dike 126.		0	649388,3	6 641 524,7	22,42
126	Dike	Avlång	10,9x1,7		Dike som sträcker sig i ÖNÖ-VSV riktning. Skuren i SSV av recent grop (201). Ligger parallellt med dike 125.		0	649389,9	6 641 522,1	22,47
127	Dike	Avlång	13,5x1,5		Dike som sträcker sig i ÖNÖ-VSV.		0	649414,5	6 641 501,9	22,76
128	Dike	Avlång	11,5x1,2		Dike som sträcker sig i ÖNÖ-VSV riktning.		0	649427,4	6 641 467,7	22,91
129	Stolphål	Rund	0,4x0,33	0,36	Jämnt runt stolphål som grävts genom härd 121. U-formad nedgrävning. Fyllningen kolbemängd, troligtvis sekundärt från härd 121. I övrigt slitbländad fet lera. Rest av bevarad stolpe i norra delen, vedartats prov taget.	Takbärande stolpe, hus 1.	50	649404,1	6 641 506,2	22,71
130	Stolphål	Rund	0,50	0,10	Skålförmad nedgrävning. Stolphålet var otidligt i plan, fyllningen hade en svag nyansskillnad från den varviga undergrunden och bestod av brugrå slitig lera. I sektion avtecknade sig stolphålet tydligare.	Takbärande stolpe, hus 1.	50	649404,2	6 641 504,3	22,71
201	Störning		3,1x2,2		Sentida nedgrävning fylld med kompakt lera och uppstickande järntråd.	Störning.	0	649383,7	6 641 522,4	22,40
202	Störning	Rund	1,30		En jämnt rund nedgrävning fylld med kompakt ljus lera. Uppstickande avlånga järnföremål med multrar.	Störning.	0	649402,8	6 641 511,2	22,66
203	Störning	Avlång	28x0,8		Nedgrävning som till största del var ca 0,3 m bred men i ett parti gick upp till 0,8 m bred. Nedgrävningen sträckte sig i Ö-V riktning genom schaktet.	Kabelschakt.	0	649444,8	6 641 454,7	22,90

BILAGA 2. ARKEOBOTANISK RAPPORT

STEFAN GUSTAFSSON
ARKEOLOGIKONSULT

Metod

Proverna bestod till stor del av lera och volymen uppgick till ca 0,3 liter per provenhet. För att en floterings skulle vara möjlig fick proverna ligga i blöt under en längre tid för att lösa upp leran. Därefter floterades provmaterialet i en plasthink med tillrinande vatten som dekanterades ner i ett såll. Såttet hade en maskstorlek av 0,2 mm. Även bottensatsen i varje prov undersöktes på tyngre makrofossil. Det framfloterade materialet fick lufttorka innan artbestämning gjordes. Identifiering av växter och träslag gjordes med hjälp av mikroskop med en förstoring av 4 till 600 gånger samt referenssamling och referenslitteratur (Berggren 1969, 1981, Jacomet 2006; Digital Seed Atlas of the Netherlands, Schweingruber 1978, 1990, Mork 1946, www.woodanatomy.ch).

Resultat

MP 102:397 Stolphål

Provet innehöll en förkolnad rotknöl av knylhavre samt 5 bitar träkol av tall. Rotknölar av knylhavre förekommer både i profana och sakrala sammanhang (Engelmark 1984; Gustafsson 1995a, b & 1998, Viklund 1998, 2008). Dels har man använt dem i kosthållet men de har även deponerats i gravar. Eftersom knylhavren i det här fallet återfanns i ett stolphål tolkas fyndet som hushållsavfall.

PK 107:388 Stolprest

Träfibrerna kom från tall.

MP 109:396 Stolphål

Provet innehöll ingen växtmakrofossil.

MP 110:395 Stolphål

Provet innehöll oförkolnade träbitar av tall samt 3 små bitar träkol av björk.

MP116:393 Stolphål

Provet innehöll oförkolnade trärester av tall. En ¹⁴C-analys av tallved gav en datering till 540-650 AD.

PK 116:389 Stolprest

Provet innehöll dåligt bevarade träfibrer av tall.

MP 119:392 Stolphål

Provet innehöll ingen växtmakrofossil.

PK 119:390 Stolprest

Provet innehöll träfibrer av gran.

PK 121:394 Härd

Provet innehöll 17 bitar träkol av tall samt två bitar som inte kunde artbestämmas. En ¹⁴C-analys av tallkol gav en datering till 160-350 AD.

PK 129:391 Stolprest

Provet innehöll träfibrer av gran.

Litteratur

- BERGGREN, G. 1969. Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.
- BERGGREN, G. 1981. Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.
- DIGITAL SEED ATLAS OF THE NETHERLANDS: <http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>
- ENGLEMARK, R. 1984. Two useful plants from Iron Age graves in central Sweden. *Archaeology and Environment*. Vol 2. PP 87-92.
- GUSTAFSSON, S. 1995A. *Fosie IV- Jordbrukets förändring och utveckling från senneolitikum till yngre järnålder*. Rapport nr 5. Stadsantikvariska avdelningen Malmö Museer.
- GUSTAFSSON, S. 1995B. Förkolnad pärlhavre, *Arrhenatherum elatius* ssp. *bulbosum* från brons- och järnålder i Sverige. *Svensk botanisk tidskrift* 89. Sid 381-384.
- GUSTAFSSON, S. 1998. The farming economy in South and Central Sweden during the bronze age. A study based on carbonized botanical evidence. I *Current Swedish Archeology*. Vol 6.
- GUSTAFSSON, S. 2000. Carbonized cereal grains and weeds in prehistoric houses – an experimental perspective. *Journal of Archaeological Science* 27.
- JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.
- MORK, E. 1946. *Ved anatomi*.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. Microscopic Wood Anatomy. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. Anatomy of European woods. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.
- VIKLUND, K. 1998. *Cereals, weeds and crop processing in Iron Age Sweden. Methodological and interpretative aspects of archaeobotanical evidence*. Archaeology and Environment 14. Umeå universitet.
- VIKLUND, K. 2008. Jordbruket i Sverige. I Widén och Widén (red) *Botanik. Systematik, Evolution, Mångfald*. Studentlitteratur.

BILAGA 3. ¹⁴C-ANALYS

International Chemical Analysis Inc.
10585 NW 53rd ST.
Sunrise, FL 33351

Sample Report

Submitter Name: Amanda Jönsson
Company Name: Arkeologikonsult AB
Address: Optimusvägen 14, S-194 34 Upplands Väsby Sweden
Date Received: September 14, 2020
Date Reported: October 12, 2020
Project #: Vaksala

ICA ID	Submitter ID	Material Type	Pretreatment	Conventional Age	Calibrated Age
20W/0916	116:393	Wood	AAA	1490 +/- 30 BP	Cal 540 - 650 AD
20C/0917	121:394	Charcoal	AAA	1800 +/- 30 BP	Cal 160 - 190 AD (2.1%) Cal 200 - 350 AD (93.3%)

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3294